

АНАЛИЗА БИЛАНСА

Додатак „Народном Благостању“

ГОДИНА II

БЕОГРАД, 3. МАЈ 1930.

БРОЈ 18

Садржај:

Општа привредна банка д. д. — Суботица
 Трговачка и обртна банка д. д. — Нови Сад
 Пучка трговинска банка д. д. — Сплит.

ОПШТА ПРИВРЕДНА БАНКА — СУБОТИЦА

Општа привредна банка је банкарска мрежа од једне централе и шест филијала. Ко површно чита њезин извештај, добија утисак да је она холдинг-банка која контролира три провинциске банке: Сомборску штедионицу, Сенђанску штедионицу и Бачко тополску штедионицу. У ствари све су то филијале Опште привредне банке, од којих је један део постојао и раније у виду самосталних новчаних завода. Али је Општа привредна банка из жеље да чува традицију а наравно с обзиром на велики број клијентеле тих завода, приликом протоколисања тих својих нових филијала после фузије, сачувала у фирми и првобитно име сваке од њих некада самосталних штедионица. Тако је Сомборска штедионица филијала Опште привредне банке, исто и Сенђанска и т. д. Кад се има у виду да је н. пр. Сомборска штедионица најстарији новчани завод у Војводини, (од 1868. године много раније но сама Општа привредна банка) онда се поима колико је то била умесна мера, да се у фирми сачува веза са прошлошћу банке која губи своју самосталност фузионирајући се са Општом привредном банком. У Апатину, Старој Моравици и Чапији налазе се чисте филијале.

Чињеница да се централа ове банкарске мреже налази у Суботици у Горњем Банату, а да су остале филијале у Бачкој, даје маха претпоставци, да је пословни рејон ове банкарске мреже Горњи Банат и цела Бачка. То међутим не одговара стварности. Цела банкарска мрежа ради готово искључиво у Бачкој; значи у нашој најплоднијој пољопривредној области. Према томе могу биланси Опште привредне банке да послуже у неку руку као индекс кретања благостања у Бачкој.

Рачун изравнања

Актива	1927.	1928.	1929.
	у хиљадама динара		
Благајна	39.401	26.263	34.208
Менице	57.382	58.284	60.413
Зајмови на обвезнице	5.246	3.566	1.853
Дужници:	138.805	201.339	177.080
Вредносни папери	5.057	5.324	2.958
Непокретности	5.680	5.822	6.744
Земљани посед	1.878	1.878	1.878
Пасива			
Дионичка главница	10.000	10.000	10.000
Резервни фондови	3.002	3.403	3.588
Улози	171.447	178.773	185.585
Реесконт мен. код Нар. банке	5.835	4.097	5.353
Веровници	48.971	29.254	20.310
у дин. и стр. валути	—	50.258	37.965
Цедирани зајмови	1.807	1.708	1.526

Кауције и гаранције	—	—	8.591
Разна пасива	8.450	19.942	13.262
Прелазне позиције	1.387	2.112	1.821
Добитак	2.037	2.112	2.245
Билансна сума	255.988	305.803	297.842

Рачун губитка и добитка

	1927.	1928.	1929.
Камате	11.812	12.081	11.363
Порези	1.293	907	1.406
Плате и трошкови	4.510	4.225	4.685
Губитак на вред. папирима	—	46	23
Чиста добит	2.037	2.112	2.245
Приходи			
Пренос добитка из раниј. год.	87	92	99
Камате	14.697	15.430	14.834
Приходи непокретнина	561	505	669
Провизије и т. д.	4.308	3.246	4.123
Збир прихода	19.652	19.374	19.727

Као главна карактеристика пословне године 1929. код Опште привредне банке, могао би се означити пад укупне билансне суме од 305,8 на 297,8 милиона динара, мање 8 милиона односно за 2,6%. Промена укупне билансне суме за 2,6% незнатна је са гледишта резултата рада банчиног у дотичној години. Те тако мале промене имају свој национално економски значај. Тај пад значи код једне банке која је била стално у пуној експанзији и која није ни остарила ни попустила у својој пословној агилности извесну засићеност у пословима. Та сатурираност доводи до изражаја стање привреде у Бачкој. Ниске цене су допринеле да инвестиције у пољопривреди, које су главни мотив за узимање кредита код банака, падну на најнижи ниво. А добра година омогућила је сељаку да одговори својим јавно и приватно-правним обавезама из уновчења своје жетве, а то је други мотив за узимање кредита од банака.

Та стагнација у волумену послова код Опште привредне банке у 1929. години има своје техничко порекло у најглавнијој ставци у пасиви у повериоцима. Из завршних рачуна видимо да је позиција повериоци у 1928. години скочила према 1927. години за 30 милиона динара, а у 1929. према 1928. години пала за 19 милиона динара. Општа привредна банка има две врсте поверилаца: у динарима и страним валутама. Повериоци у динарима пали су према 1927. за 6 милиона динара, а они у страниј валути преко 12 милиона динара. Повериоци у динарима су наравно домаћег порекла, а они у страним валутама страног. То су кредити које је банка уживала на страни.

Није потребно доказивати да је кредит Опште привредне банке на страни тако велики, да би она могла да искористи још најмање за 100% према стању од 31. децембра

1929. године и да је следствено редуција те пасиве дошла иницијативом саме банке. Банка смањује своја дуговања по ставци повериоци. То може имати два узрока који су могли дејствовати: један више, а други мање или паралелно што ће овде бити случај.

Дуговање у инострану валути у земљи без законске стабилизације претставља увек један теоретски ризик. У земљи, у којој је изведена законска стабилизација, дуговање у инострану валути може да претставља фактички ризик, али је у земљи без законске стабилизације дуговање у инострану валути свакако један теоретски ризик, који може да буде у даном тренутку без икаквог практичног значаја. Али и о том теоретском ризику мора привредник да води рачуна исто тако као и о стварности. Истина банка даје целокупан износ повучених кредита у инострану валути у истој даље својим дужницима. Па ипак и ако је у тој ситуацији страна валута тако рећи једна транзиторна позиција, и ту постоји један мали ризик за самог посредника у кредиту. Због тога, Општа привредна банка тежи да сведе на што мању меру дуговање у инострану валути.

Други узрок тој редуцији дуговања у инострану валути је пословно политичке природе. Дугови повучени од банака редовно су краткога рока. Зна се да ставка повериоци којом се обухватају у главном дуговања по текућем рачуну нормално претставља обавезу по виђењу.

Банка је сматрала да је добро да редуцира обавезе по виђењу и то на првом месту оне, које још поред тога гласе у инострану валути, чак и ако би у извесним случајевима од својих добрих пословних пријатеља могла добити кредит по текућем рачуну са извесним роком. Тај рок ни у ком случају не може бити онако дугачак како је дугачак онај у коме се тај новац даје на зајам по текућем рачуну. То је банка чак изрично нагласила у свом извештају речима:

„Наступило опадање у ставци дужника доказује да смо и на овај начин желели постарати се за одржавање наше ликвидности“. То важи у осталом за ставку повериоци и без обзира да ли је то у домаћој или инострану валути. Из цитираног податка на име да су опали повериоци и у динарима, видимо да банка и тај посао не само није форсирала, већ га је јако бремзовала. И о томе је она дала једну јасну изјаву у свом годишњем извештају:

„Под ставком кредитора исказани износи не значе повећање стварно употребљених кредита него да су знатно порасли поверени износи који се још не могу сматрати улозима нити су кредитног карактера“. То само доказује наше тврђење, да су обавезе по текућем рачуну било према банкама или приватнима обично без отказа и да оне имају за банку која дугује често карактер обавеза по жиро рачуну. И ту је обавезу банка сматрала да треба да сведе на што мању меру.

Изази из свега овога, да банка тежи што већем ликвидитету односно стварању што солидније базе на коју се наслања целокупна њезина пословна зграда. Банка је за то појачање своје пословне базе изабрала срећно најпогоднији моменат, моменат кад је тражња за кредитом у Бачкој у њезином пословном реону најмања и најмање прешна. То је ово прелазно доба, или доба тако зване кризе пољопривреде.

Тежња за што јачим ликвидитетом имала је не само утицаја на волумен послова, већ и на саму структуру биланса. Из горње таблице видимо, на пример, да ставка дужници показује пад од пуних 24 милиона динара. Зна се да та ставка нарочито у Војводини претставља мање ликвидан облик пласмана. С друге стране пак имамо појаву да портфељ меница за последње три године показује непрекидну тенденцију ка порасту која је од 57,3 милиона динара оти-

шла на преко 60 милиона динара. Менице сматрају у Војводини за најликвиднији пласман.

На супрот опадању обавеза по текућем рачуну имамо код Опште привредне банке и даље пораст уложјака на штедњу. Од 1927.—1929. године улошци су порасли за 14 милиона динара, а у 1929. према 1928. години за 7 милиона динара. Као што знамо улошци су у целој Војводини између 1928. и 1929. године скочили за 50 милиона динара од чега пада 8 милиона динара на Општу привредну банку. Ни овај посао банка није форсирала, јер, према нашим извештајима, камата на уложје, коју она плаћа, далеко је од оне, коју плаћају извесни новчани заводи у Војводини. Али ни најнижа камата не може да спречи прилив нових уложјака код банке, која важи као првокласна депозитна банка. „Новац воли да ј' у групи, где се чује ту се купи“. Тај би се стих Змај-Јована Јовановића могао да примени на старе и реномиране кредитне установе.

Укупни улошци код Опште привредне банке износили су 31. децембра 1929. године 185 милиона динара. Врло вероватно, да је и та околност била узрок, што је банка била бремзовала свој посао у току 1929. године. Из приватних информација знамо врло добро, да банка жели да поправи релацију између сопствених и туђих средстава, да се већ годину дана код ње проучава питање о повећању главнице (која износи 10 милиона динара) и да би се та мера била извела, да није у међувремену постало извесно, да ће се законска стабилизација динара извести у најкраћем времену. Како законска стабилизација динара мора имати велики утицај на тржиште капитала, то од тога, како ће бити стање после законске стабилизације зависи и то, у којем ће се обиму и на који начин извести повећање главнице. Због тога банка одлаже ту операцију.

Општа привредна банка показује велику опрезност у послу. За њезину се управу не може рећи да јој хоризонт дневнога посла онемогућава шире видике: она, изгледа, изводи послове стално водећи рачуна о укупној ситуацији своје установе као и економским приликама своје околине.

Из завршних рачуна банке, који се налазе на корицама овога броја, види се, да она менични портфељ дели на лични и хипотекарно обезбеђени. Први износи 23, а други 36 милиона динара. Исто тако укупна потраживања у ставци „дужници“ од 136 милиона дели она на: покривена хипотекама (82 милиона) и другим врстама покрића (53.9 милиона).

Бруто добит је стационарна за последње три године: око 19,5 мил. дин. Плате и трошкови показују такође стагнацију. Нето добит скаче лагано. У 1929. год. износи 2,24 мил. дин. Дивиденда износи 15% (15 дин. по акцији од дин. 100), 311.800 је дато фондовима, 214.600 за тантијеме и 119.357 пренето је на ову годину.

ТРГОВАЧКА И ОБРТНА БАНКА Д. Д. — НОВИ САД

И биланси Трговачке и обртне банке за 1929. годину носе локално обележје Војводине: са гледишта волумена послова стагнације а са гледишта структурне интеграције, јачање. Укупна билансна сума банчина износила је 1928. године 203.87 милиона динара, а крајем 1929. године 204,22 милиона. То је тако незнатан пораст, да се може мирно рећи да је то потпуна стагнација. Структурелне промене биле су пак врло знатне.

Активa	1926.	1927.	1928	1929.
	у милионима динара			
Гетовина	3.819	6.118	9.766	9.000
Потр. код нов. зав.	13.102	12.736	13.470	15.947
Хартије од вредности	984	7.482	11.755	8.677
Менични портфељ	64.230	78.802	98.276	98.799
Дужници	49.563	41.075	47.726	51.675

Хипот. зајмови	1.144	5.955	11.456	10.221
Непокретности	1.200	1.170	1.903	1.903
Пасива				
Главница	10.000	12.000	12.000	12.000
Резервни фонд	2.400	2.700	3.000	3.400
Пензионни фонд	1.727	2.500	3.328	4.160
Улози	90.397	99.549	113.835	133.733
Повериоци	22.692	32.665	58.785	40.907
Чиста добит	2.620	2.858	3.008	3.175
Билансна сума	142.298	167.099	203.873	204.227

Рачун губитка и добитка

Расходи				
Порези и пристојбе	1.264	661	490	678
Камати	6.258	6.071	8.958	—
Управни трошкови, плате	2.227	2.339	2.251	2.791
Дубиози	95	296	3	50
Чиста добит	2.620	2.858	3.008	3.175
Приходи				
Пренос	70	60	76	122
Камати	9.897	10.096	12.812	4.648
Провизије и т. д.	2.269	1.893	1.747	1.781
Приходи непокретности	228	176	77	142
Збир прихода	12.466	12.226	14.713	6.694

Тако имамо у пасиви пре свега ставку повериоци, која је износила крајем 1928. године 58,7 милиона динара, а крајем 1929. године само још 40,9 милиона динара; пад износи скоро 20 милиона динара (слично ономе код Опште привредне банке у Суботици). Сасвим противну тенденцију кретања у прошлој години показује најважнији извор обртног капитала банака уопште, а специјално Трговачке и обртне банке у Новом Саду. То су улози на штедњу; они су порасли у току 1929. године за 20 милиона динара.

Улози на штедњу су много пријатнији, много угоднији обртни капитал него текући рачун. Поред тога ваља напоменути, да је пораст за 20 милиона за годину дана највећи у Војводини. Укупни улози 31. децембра 1929. године износили су 133,2 милиона динара.

У активи пак имамо врло незнатне промене у структури.

С обзиром на чињеницу, да је пораст уложака на штедњу потпуно паралисан опадањем дуговања по текућем рачуну, и да су то најглавнији извори обртног капитала и да је следствено обртни капитал остао тако рећи непромењен, долазимо до закључка, да квантитативних промена у активи није могло бити. Али ни структуралних промена није било. Структура aktive Трговачке и обртне банке носи у 1929. години непромењену физиономију.

Највећа ставка у активи је менични портфељ од 98.79 милиона динара који је тако рећи остао непромењен према претпрошлој години. Друга важна ставка су дужници, која износи 51.6 милиона динара (већа је за 4 милиона динара према претходној години). На треће место долазе потраживања од новчаних завода у износу од 15.9 милиона динара. (у порасту 2,5 милиона динара), — затим долазе хипотекарна потраживања од 10 милиона динара. Ко не познаје технику банкарских послова у Војводини, он ће сматрати да ова позиција обухвата ануитетне хипотекарне зајмове. Међутим ни једна банка у Војводини не практикује регуларан хипотекаран посао. То су зајмови дати на релативно дужи рок (но што је на пример онај по меници) уз хипотекарно покриће.

Разноврсност позиције у активи, даје маха претпоставци о постојању разноврсности активних послова. Међутим та разноликост само је формална.

У Војводини је земљиште мати свега. Оно је не само најчешћи, већ и најбогатији облик имаовине. Земљиште је у Војводини исто што и сунце у сунчаном систему. Све се

око њега окреће. Тај централни положај земљишта у економском животу Војводине долази до изражаја и у кредитним операцијама.

Највећи део кредитних операција често су само разне комбинације једног основног посла: кредита, чија је супстанца земљиште. То долази до изражаја и у завршним рачунима Трговачке и обртне банке. Више од половине целокупне активе састоји се у потраживању хипотекарно обезбеђеном. Интабулисане менице износе скоро 100 милиона динара. Мало је необично да се поред тога појављује и засебна ставка хипотекарни зајмови. Колико смо ми могли да видимо, под том ставком се разумевају они кредити, који су дати специјално за грађевинске циљеве.

Трговачка и обртна банка и ако је провинциски завод, ипак је јака реесконтна установа. Али реесконтни посао у Војводини носи такође локално обележје. Још пре рата био је добро познат посао у Војводини, који се називао цесиом хипотекарних позајмица. Ствар је врло проста: како се највећи део кредита у Војводини даје на подлогу земљишта, који код есконта добија облик интабулисане менице, то је сасвим природно, да провинциска мала банка кад тражи реесконтни кредит не само жирира меницу на свој повериоца, већ у исто време, цедира му своје хипотекарно потраживање, које служи за покриће менице. И тако је реесконт добио у Војводини још пре рата име цесије хипотекарних позајмица.

Трговачка и обртна банка вели у своје годишњем извештају, да се тај банкарски посао Војводине све више губи, бар код ње, и да га она све више замењује једним новим послом, који она назива авалним зајмом. Колико ми можемо да разумемо, тај се посао састоји вероватно у томе, да банка даје приватницима интабулисани менични кредит уз авално јемство мањих провинциских банака. У ствари то је само један правнички модалитет, иначе то опет није ништа друго, него давање кредита, чији је супстрат земљиште. Сасвим је умесна констатација банчина у њеном извештају, која гласи да је на крају крајева земљиште у Војводини најбољи кредитни објекат. Земљиште доминира све више кредитним операцијама у Војводини. Поред тога Трговачка и обртна банка има један део чисто трговачко-меничног портфеља. Она нарочито истиче, да међу својом клијентелом броји врло велики број трговаца извозника.

Банка се није специјализирала на једном уском кругу послова из простог разлога, што је таква специјализација у Војводини немогућна. Банка обавља све кредитне операције, које одговарају постулатима здраве банкарске политике. Она нарочито истиче, да је почела живо да учествује у грађевинској делатности Новог Сада, који је после проглашења седиштем бановине показао врло живу грађевинску делатност. Банка је на пример у друштву са Осигуравајућим друштвом „Југославија“ дала римокатоличкој црквеној општини у Новом Саду кредит од 7 милиона динара за изградњу једне велике зграде са становима за давање под кирију.

У активи банчиној налази се позиција хартије од вредности која износи 8,6 милиона динара. 92% целокупног стока хартија од вредности пада на државне хартије, акције Народне банке, акције Привилеговане Аграрне банке. Интересантно је напоменути, да је Трговачка и обртна банка још у јесен 1929. године купила једну партију наших доларских папира у износу од 50 хиљада долара. Према курсу, који је био у јесен прошле године, може се већ сад рећи, да је банка зарадила најмање 10%. То је свакако доказ разумевања финансијских питања кад је банка још у јесен прошле године купила већу ставку доларских папира.

Односно уложака на штедњу важно је напоменути, да се у прошлој години констатовао пораст малих уложака. То је један социјално врло повољан знак. Банка на-

рочито истиче, да она није форсирала тај посао и да на улошке не плаћа камату већу од 8%.

Та је камата, као што смо много пута до сада напоменули, знатно испод оне, коју плаћа извештајни број новчаних завода у нашој земљи.

Као што наши читаоци знају, Трговачка и обртна банка је у сродству са Југословенском удруженом банком преко Аустријског кредитног завода. У току лањске године је више пута била лансирана вест кроз нашу јавност, да ће се она фузионирати са Љубљанским кредитним заводом и са Удруженом банком. Банка је увек енергично демантовала ту вест, тврдећи, да она као таква претставља самосталну јединку и да би она изгубила спајањем ма са којом другом банком и да она има своју самосталну функцију у Војводини. То се гледиште потврђује и трансакцијом изведеном између обеју сродних банака у току 1930. године. Наиме одлучено је да се Трговачка и обртна банка фузионира са Новосадском филијалом Југословенске унион банке. Тиме је призната од стране последње извесна индивидуалност и самосталност Трговачкој и обртној банци у области Војводине.

Главница Трговачке и обртне банке износи 12 милиона динара. Још 1928. године било је одлучено да се иста повећа на 20 милиона динара. Та мера није изведена, пошто банка од тог доба стално тако рећи пати услед велике обилности готовине. Како су у међувремену улошци порасли још за 44 милиона динара и како је целокупан портфељ знатно порастао фузионирањем са филијалом Југословенске унион банке, то је управа банчина нашла да је моменат да се изврши повећање главнице, да би се, како извештај изрично каже, поправио размер између страних и сопствених средстава. Под необично кулантним условима вршиће се емисија тог новог кола; старим акционарима уступају се нове акције ал пари, то јест по 100 динара акција од номиналних 100 динара и ако је курсна вредност њезина од 180—185 динара.

Трговачка и обртна банка је своје завршне рачуне пропратила извештајем писаним са пуно разумевања економских питања и банкарских проблема. Једино што би смо желели, то је, да идући извештај буде написан бољим језиком, нарочито у погледу стила.

ПУЧКА ТРГОВИНСКА БАНКА Д. Д. — СПЛИТ

Као и остале далматинске банке тако и Пучка далматинска банка може бити задовољна са својим развитком у прошлој години. Укупни износ билансе порастао је од 25.2 на 27.2 милиона динара или за 2 милиона, док пораст у години 1928. није износио више од 0.2 милиона. Ако пак још узмемо у обзир да привредне прилике оног дела Далмације, у којем послују централа и филијале Пучке трговинске банке нису биле најповољније, онда тај пораст поверених средстава, јер се само о овима ради, много значи. Криза виноградарства са ценом вина, која ни издалека не покрива трошкове продукције, потенцирана чињеницом, да се ни уз тако ниске цене не може наћи купац, притиска као мора привредни живот приморске Далмације. Једино загорска Далмација, која је делом упућена на продукцију житарица, а претежно на сточарство, имала је прошле године, прво ради добре жетве, а друго ради повољних цена за стоку, бољу ситуацију. Од те повољне ситуације могла је да профитира само филијала у Сињу.

Ма да Сплит има филијала од неколико наших водећих новчаних завода као Праштедионице, Српске банке, Љубљанске кредитне, Земаљске из Сарајева, ипак и домаће банкарство показује знатан развитак. Ту игра извесну улогу и локални патриотизам који настоји, да по сваку цену потпо-

маже локалне установе. Међутим развитак привредних прилика деловаће у Сплиту у правцу концентрације и ослањања на велике заводе. Ну ипак изгледа сигурно, да ће Сплиту успети да дуго времена одржи самосталност неких својих новчаних институција.

На челу Пучке трговинске банке стајао је дуго времена сплитски начелник Др. Тартаља. Преузећем дужности бана приморске бановине, морао је бригу око Пучке трговинске банке препустити другима.

Биланса за последње четири године пружа следећу слику :

Актива :	1929. г.	1928. г.	1927. г.	1926. г.
Готовина	1.525	1.128	994	1.066
Ефекти	234	154	154	135
Менице	6.835	7.695	7.816	6.630
Девизе	347	373	142	—
Дужници	17.058	14.606	13.954	10.594
Некретнине	1.260	1.287	447	456
Пасива :				
Главница	2.625	2.625	2.265	2.250
Резерве	624	540	438	315
Улошци	21.736	17.578	14.992	15.059
Веровници	1.373	2.512	3.461	494
Реесконт	425	1.491	1.496	300
Добитак	384	379	373	320
Укупни износ билансе	27.261	25.246	25.048	19.807

Ликвидитет завода најбоље долази до изражаја у чињеници, да је прошле године меница било редисконтирано само за 425 хиљада динара према 1 милион 491 хиљада концем 1928. То опет можда доказује како је завод био ванредно опрезан при подељивању нових меничних кредита, пак је у тај посао пласирао само она средства, са којима је сам располагао без да се у знатној мери регресира на Народну банку, дотично друге заводе код којих би могао свој менични материјал редисконтирати. Смањење есконта меница потпуно одговара менталитету привредника у нашим приморским крајевима, који тражење меница сматра као доказ неповерења.

Док су менице опале за скоро 1 милион динара, дужници су порасли за 2.4 милиона динара. Као и код осталих новчаних завода у Приморју видимо да пласирање у текуће рачуне битно прелази пласирање у менице. Са јачим привредницима, у првом реду трговцима нормални је одношај конто-корент. Менични материјал долази делом од земљовласника, а делом од чиновника. Трговци познају само конто-корентни одношај, бар у колико се тиче пословних одношаја са новчаним заводима.

Ефекти су порасли за 80 хиљада динара, у првом реду ради уписа акција Аграрне банке. Пучка далматинска банка, за разлику од других далматинских банака, своја ликвидна средства до сада није пласирала у државне папире. Ну ако у будуће пораст уложака буде још интензивнији, мораће и она да један део својих средстава пласира у ефекте, у првом реду у државне папире.

Улошци су порасли за скоро 4 милиона дин. Ту се најбоље одразује напредовање завода као и поверење које ужива. Поготово, кад у Сплиту, поред Државне хипотекарне банке, постоји и Градска штедионица који заводи пружају улагачима и висок каматњак и пуну сигурност, као и филијале великих банака које су у стању да на улошке плаћају високи каматњак, јер добивене износе могу пласирати у другим крајевима државе у којима је каматна стопа већа него у Далмацији.

Чисти добитак од 384 хиљада динара омогућује 12% дивиденду на акционарски капитал од 2.625 хиљада динара.